

ทฤษฎีความก้าวหน้าทางวัฒนธรรม

ทฤษฎีความก้าวหน้าทางวัฒนธรรม (Cultural Progress Theory) เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอีกแนวทางหนึ่ง เจ้าของทฤษฎี คือ เลสลี เอ. ไวท์ (Leslie A. White) นักมนุษยวิทยาปูจจุบันชาวอเมริกัน มีสาระสำคัญดังนี้

1. ระบบของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมประกอบด้วยระบบย่อยที่สำคัญ 3 ระบบ คือ

1. ระบบเทคโนโลยี (Technological System) หมายถึง เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ และเทคนิคใน การใช้เครื่องมือเครื่องใช้เหล่านั้น เป็นระบบที่สำคัญมากที่สุด เพราะมีความจำเป็นเบื้องต้นสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ มีส่วนประกอบที่สำคัญ คือ พลังงาน ซึ่งเป็นตัวขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ในส่วนเล็กๆ ของจักรวาลอันเป็นอาณาบริเวณที่สิงมีชีวิตต่างๆ ใช้ดำรงชีพอยู่นั้น สารต่างๆ ถูกนำมาจัดระเบียบเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันพลังงานต่างๆ ก็ถูกนำมาใช้ประโยชน์เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้ เพราะว่า “ชีวิต คือ กระบวนการสร้างเสริม” สิ่งมีชีวิตต่างกันมุ่งแสวงหาพลังงานอิสระจากระบบของสิ่งไม่มีชีวิต เพื่อมาใช้สำหรับบำรุงร่างกาย เพื่อความอยู่รอดของตน ดังนั้น กระบวนการวิวัฒนาการทางชีวภาพ จึงมุ่งไปสู่การจัดองค์การที่ใหญ่ขึ้น มีความแตกต่างทางโครงสร้างมากขึ้น มีการทำหน้าที่ตามความถนัดเพิ่มมากขึ้น มีความสอดคล้องกลมกลืนกันในระดับที่สูงขึ้น และมีการรวมพลังในระดับที่สูงขึ้นด้วย ทั้งนี้ เพราะ “ชีวิตทั้งปวง คือ การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งพลังงานอิสระ” นั่นเอง ดังนั้น ระบบเทคโนโลยีจึงเป็นตัวกำหนดรูปแบบของระบบสังคม

2. ระบบสังคมวิทยา (Sociological System) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งแสดงออกมาในรูปของพฤติกรรมแบบแผนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของส่วนรวมหรือส่วนบุคคล ซึ่งเป็นผลมาจากการสื่อสารและสัมภาระทางสังคม ทำให้เกิดความเข้าใจและยอมรับกันในสังคม ทำให้เกิดความมั่นคงทางสังคม แต่หากไม่สามารถสื่อสารและสัมภาระได้ดี ก็จะส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม

รวมถึงลักษณะทางสังคมต่างๆ เช่น ระบบเครือญาติ เศรษฐกิจ จริยธรรม การเมือง การทหาร การศาสนา อาชีพและนันทนาการ เป็นต้น ระบบสังคมวิทยาเป็นส่วนประกอบของวัฒนธรรมที่มีความสำคัญของลงมาจากกระบวนการเทคโนโลยี เป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะจัดการใช้ประโยชน์จากเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เพื่อการดำรงชีพ นั่นคือ ระบบเทคโนโลยีเป็นตัวแปรอิสระและระบบสังคมวิทยาเป็นตัวแปรตามนั่นเอง

3. ระบบอุดมการณ์ (Ideological System) เป็นความรู้สึกนึกคิดต่างๆ ความเชื่อ ความรู้สึกร่วมแสดงออกมาในภาษาพูด และการใช้สัญลักษณ์ในรูปแบบอื่นๆ เช่น นิယายลิกลัมหัศจรรย์ วรรณคดี ปรัชญา วิทยาศาสตร์ ความรู้พื้นฐานต่างๆ เป็นต้น

2. ความสัมพันธ์ของระบบวัฒนธรรม

ระบบย่อยของวัฒนธรรม คือ ระบบเทคโนโลยี ระบบสังคมวิทยา และระบบอุดมการณ์ที่กล่าวมาแล้ว จะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน กล่าวคือ ถ้าแบ่งระบบห้วยสามน้ำออกเป็นระดับตามลำดับค่าสูงแล้ว ระบบเทคโนโลยีอยู่ในระดับค่าสูง ระบบอุดมการณ์จะอยู่เบื้องบนหรือสูงสุด ส่วนระบบสังคมจะอยู่ระหว่างกลาง ระบบสังคมจะช่วยให้การทำหน้าที่ของระบบเทคโนโลยีเป็นไปด้วยดี ระบบอุดมการณ์นั้น เป็นการแสดงออกของพลังงานด้านเทคโนโลยีและสะท้อนสภาวะทางสังคม ในแต่ละยุคแต่ละสมัย ระบบเทคโนโลยีจึงมีความสำคัญสูงสุด เป็นตัวกำหนดรูปแบบของระบบสังคม ถ้าระบบเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงไป ระบบสังคมและระบบอุดมการณ์ก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย

3. ระดับความก้าวหน้าของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการดำรงชีพของมนุษย์ เป็นกลไกที่ช่วยตอบสนองความต้องการในด้านการครองชีพ การป้องกันรักษาตนเอง การวางแผนกำหนดทางสังคม การปั้นตัวให้เข้ากับสภาวะของจักรวาล และการนันทนาการ หน้าที่ของวัฒนธรรมโดยส่วนรวมจึงขึ้นอยู่กับพลังงานที่นำมาได้กับวิธีการใช้ประโยชน์จากพลังงานเหล่านี้โดยตัวของมันเอง พลังงานไม่มีความสำคัญแต่อย่างใด จะต้องหาทางนำมาใช้ประโยชน์ รวมทั้งการควบคุม การกำหนดทิศทางให้ด้วยวิธีการทำงานเทคโนโลยีนั้นเอง ประสิทธิภาพของเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีอยู่ในสังคมต่างๆ แตกต่างกัน ทำให้ปริมาณการใช้ การควบคุม และกำหนดทิศทางของพลังงานในสังคมต่างๆ แตกต่างกันออกไปด้วย การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปริมาณของพลังงานที่สามารถแต่ละคนนำมาใช้ในสังคม (Energy) กับประสิทธิภาพของเทคโนโลยีหรือเครื่องมือที่นำพลังงานมาใช้ในระยะเวลาหนึ่ง (Technology) ซึ่งอาจเป็นสูตรได้ ดังนี้

$$E \times T = C$$

E : จำนวนของพลังงานที่แต่ละคนสามารถนำเอามาใช้ได้ในแต่ละปี

T : ประสิทธิภาพของเทคโนโลยีที่นำเอาพลังงานมาใช้

C : ระดับพัฒนาการทางวัฒนธรรม

พัลังงานแห่งแรกที่ถูกนำมาใช้ในระบบวัฒนธรรม คือ พัลังงานในด้านของมนุษย์เอง แต่ ตอบสนองความต้องการได้ไม่มากนัก กล่าวคือ ผู้ใหญ่แต่ละคนโดยเฉลี่ยแล้วมีพัลังงานเพียงเล็กน้อย คือ ประมาณเท่ากับ $\frac{1}{10}$ ของหนึ่งแรงม้าเท่านั้น เมื่อนำมาเพิ่มลงของผู้หัดยิง เด็ก และคนชรา ซึ่งอยู่ในสังคมเดียวกันมาคำนวณรวมด้วย ก็จะได้ประมาณเพียงคนละเท่ากับ $\frac{1}{20}$ ของหนึ่งแรงม้า เท่านั้น และเนื่องจากว่าปริมาณสินค้าและบริการต่างๆ ที่นำมาสนับสนุนความต้องการบริโภคของมนุษย์ในสังคมขึ้นอยู่กับปริมาณของพัลังงานที่สามารถแต่ละคนจะสามารถนำเอามาใช้ได้ วัฒนธรรมเริ่มแรกของมนุษย์ซึ่งอาศัยพัลังงานจากการร่างกายมนุษย์แต่เพียงอย่างเดียว จึงมีลักษณะที่ง่ายๆ หยาบๆ เพียงอยู่รอดไปได้วันต่อวันเท่านั้น การที่วัฒนธรรมจะก้าวหน้าไปได้ จะต้องสร้างเครื่องมือต่างๆ ขึ้นมา เพื่อเสาะแสวงหาแหล่งพลังงานจากทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบใหม่ๆ มาใช้ ไม่ใช้อาศัยเฉพาะแรงงานจากการร่างกายมนุษย์เพียงอย่างเดียว

วัฒนธรรมของมนุษย์ได้ก้าวหน้าขึ้นมาเรื่อยๆ เมื่อมนุษย์ได้คิดและสร้างหาพัลังงานจากแหล่งอื่นๆ มาใช้ ซึ่งเริ่มจากการรู้จักใช้ไฟ เพื่อให้ความอบอุ่น หุงต้ม ป้องกันสัตว์ทำร้าย เป็นต้น พัลังงานจากไฟนี้ถูกนำมาใช้มากขึ้น เมื่อมนุษย์เริ่มรู้จักใช้ไฟเพื่อการขับเคลื่อนต่างๆ เช่น เครื่องจักรไอน้ำ ออกจากนั้น ก็มีการใช้พัลังงานจากธรรมชาติอื่นๆ อีก เช่น พลังลม พลังน้ำ และแรงงานสัตว์ เป็นต้น เทคโนโลยีใหม่ๆ ได้มีส่วนเพิ่มประสิทธิภาพของเครื่องมือเครื่องใช้และควบคุมพัลังงานต่างๆ ให้เพิ่มมากขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย (สนิท สมัครการ. 2525 : 48 - 53)

ด้วยว่าที่สนับสนุนทฤษฎีนี้ได้เป็นอย่างดี คือ เมื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ระหว่างสังคมที่สามารถแต่ละคนนำพัลังงานมาใช้ในแต่ละปีสูงและเทคโนโลยีที่นำมาใช้มีประสิทธิภาพสูง เช่น ประเทคญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา เป็นต้น กับประเทศที่สามารถแต่ละคนนำพัลังงานมาใช้ในแต่ละปีน้อย เทคโนโลยีมีประสิทธิภาพต่ำ เช่น ลาว พม่า กัมพูชา ไทย เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ประเทศที่นำพัลังงานมาใช้มาก มีเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพสูง อย่างเช่น ญี่ปุ่น และ สหรัฐอเมริกา จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ที่ก้าวหน้ากว่าประเทศลาว พม่า กัมพูชา และไทย เป็นต้น หรือถ้าจะเปรียบเทียบระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบทก็จะมีลักษณะอย่างเดียวกัน กล่าวคือ สังคมเมืองนำพัลังงานมาใช้มากกว่าสังคมชนบท เทคโนโลยีมีประสิทธิภาพสูงกว่าสังคมชนบท จึงมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในลักษณะที่ก้าวหน้ามากกว่าสังคมชนบท เป็นต้น